

เครือข่ายขอแรง: การพัฒนาขีดความสามารถด้านการจัดการกลุ่มอาชีพ
กรณีศึกษา วิสาหกิจกลุ่มกล้วยกรุงชิง
ตำบลกรุงชิง อำเภอнопิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช
Sorrang Network: Capacity development to professional group
management
: A case study of Krung Ching sub-district,
Nop Pitham district, Nakhon Si Thammarat province

จิตติมา ดำรงวัฒนะ¹

Jittima Damrongwattana

E-mail: jittima_dam@nstru.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ทางสังคมในลักษณะของ“เครือข่ายขอแรง” ในการพัฒนาขีดความสามารถด้านการจัดการกลุ่มอาชีพ กรณีศึกษา วิสาหกิจกลุ่มกล้วยกรุงชิง ตำบลกรุงชิง อำเภอнопิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยใช้รูปแบบ JITTIMA MODEL (J: Joining; I: Intelligence T: Triangular T: Transcendent I: Innovation M: Meaningful A: Awareness) ซึ่งเป็นข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษาการพัฒนารูปแบบการจัดการสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชนภาคใต้ (จิตติมา ดำรงวัฒนะ, 2558) ตามแนวทาง (Qualitative Research) โดยมีกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักคือกลุ่มแกนนำและสมาชิกวิสาหกิจการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มกล้วยกรุงชิง จำนวน 30 คน และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลรองเพื่อสนับสนุนผลักดันในกระบวนการกลุ่มพัฒนาอาชีพ เช่น ประชาชนชาวบ้าน ประธานกลุ่มองค์กรชุมชนหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนจำนวน 10 คน ในการศึกษาครั้งนี้ดำเนินการตามระเบียบวิธีการการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมโดยมี 5 ขั้นตอน ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ผสมผสานแนวคิดของการจัดการจัดการกลุ่มอาชีพของชุมชน และกระบวนการเรียนรู้ปัญหาของชุมชนเข้าด้วยกัน คือ ระยะเวลาก่อนทำการวิจัย ระยะเวลาของการทำวิจัย ระยะเวลาการจัดทำแผน ระยะเวลาการนำไปปฏิบัติ ระยะเวลาติดตามและประเมินผล การปฏิบัติงาน กอปรด้วยการวิเคราะห์หลังการปฏิบัติเป็นหนึ่งในหลายๆเครื่องมือสำคัญที่ช่วยสร้างการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นระหว่างกระบวนการกลุ่มร่วมกันถ่ายทอดประสบการณ์เรียนรู้สู่กลุ่มและเครือข่ายภายในกลุ่มอาชีพ ผลการศึกษา พบว่า การพัฒนาขีดความสามารถด้านการจัดการกลุ่มอาชีพวิสาหกิจกลุ่มกล้วยกรุงชิงมีกระบวนการทำงานในลักษณะเครือข่ายเชิงซ้อน โดยมีการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกจากกลุ่มใกล้เคียงคือเครือข่าย และเพื่อนบ้านเป็นอันดับ แล้วค่อยๆแตกตัวจากกลุ่ม

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชาการพัฒนาชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

เครือข่ายที่มีความเกี่ยวโยงจากกลุ่มคนสนิทจากครอบครัวนั้น จนกระทั่งขยายเครือข่ายเกี่ยวโยงจากจุดศูนย์กลางออกสู่สังคมภายนอก จากการศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยเกิดข้อค้นพบจากกระบวนการศึกษา พบว่า วัฒนธรรมชุมชนขอแรงมีแบบแผนการมีส่วนร่วมในการจัดการตนเองของชุมชนซึ่งชาวบ้านในพื้นที่ใช้คำว่า “ขอ” หรือเรียกอีกอย่างว่าการลงแรงช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ส่วนคำว่า “แรง” นั่นคือ พลังแห่งความเสียสละ ทั้งทางด้านพลังกาย และพลังใจพัฒนาขีดความสามารถด้านการจัดการวิสาหกิจกลุ่มกล้วยกรุงชิงให้สามารถเพิ่มมูลค่าสินค้า มีรายได้ในครัวเรือนที่มากขึ้น และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : เครือข่ายขอแรง การพัฒนาขีดความสามารถ การจัดการกลุ่มอาชีพ

ABSTRACT

This research article aims to study social relations in the form of "Sorrang Network " in the development of career management competencies in the case of Krung Ching Ban Klueng Subdistrict Group, Krung Ching Sub-district, Nopphitam District, Nakhon Si Thammarat by using the JITTIMA MODEL (J: Joining: I: Intelligence T: Transcendent I: Meaningful A: Awareness) concept which is a finding from the study of the development of educational welfare model. In the southern community (Jittima Damrongwattana, 2015) is a guideline for qualitative research. The main informant population is the leaders group and the members of the Kluai Krung Ching Enterprise Group. There are 30 people and the secondary contributors to support the process of professional development groups such as sages. Villagers Chairman of the community organization group 10 public and private agencies. The researcher collected the data. By using the participatory action research methodology that has 5 steps, which is a step that combines the concepts of community management and career management And the learning process of community problems together is the period before research Research phase Plan preparation period Implementation plan Period of tracking and evaluating performance In addition, post-practice analysis is one of many important tools that help create learning between the group processes together, transferring learning experiences to groups and networks within the occupation group. The ability to manage the group of Krung Ching Ban Klueng Enterprise Group has a complex network work process. By creating a relationship between members from close groups, namely kinship, and for home rank And then gradually split from the network group that is

connected from the confidant group from that family Until expanding the network, connecting from the center to the outside society Based on this study, the researcher found the findings from the study process, namely the Sor-rang community culture, which is considered as the level of participation in community self-management in which the villagers in the area use the word "Sor" or also known as labor support, while the word "Rang" is the power of loss, sacrifice Both physical And the power of mind to develop the capability of managing the Krung Ching Banana Enterprise Group to be able to increase product value Have more household income And have a better quality of life that is sustainable

Keywords: Sorrang Network, Capacity development, Professional group management

บทนำ

หลักสำคัญของการพัฒนาที่ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ คือ การพัฒนาที่ “คน” ให้คนสามารถคิดเป็น ทำเป็น และแก้ไขปัญหาเป็น หรือการที่คนภายในชุมชนสามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้ มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกัน และมีกิจกรรมที่ดำเนินร่วมกันอย่างต่อเนื่อง แล้วนำไปสู่การเป็นเครือข่ายการเรียนรู้สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน อย่างไรก็ตามการพัฒนาตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา การจัดตั้งกลุ่มอาชีพเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนมักจะเป็นการรวมกลุ่มกันของคนในชุมชนเดียวกันแล้วจัดตั้งเป็นกลุ่มอาชีพต่าง ๆ และดำเนินการแบบมีส่วนร่วม โดยแต่ละกลุ่มอาชีพจะมีผู้นำกลุ่มซึ่งเป็นคนในชุมชน ในขณะเดียวกันบางกลุ่มอาจจะมีหน่วยงานภาครัฐเข้ามาให้ความรู้เพื่อพัฒนาการดำเนินงานของกลุ่มอาชีพต่าง ๆ สำหรับการดำเนินงานของกลุ่มอาชีพให้มีประสิทธิภาพและยั่งยืนก็ต้องได้รับการพัฒนาในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านการบริหารจัดการ ด้านการพัฒนาการผลิต การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ การส่งเสริมช่องทางการตลาดและการประชาสัมพันธ์ เพื่อเปิดโอกาสในการเรียนรู้ และการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของกลุ่มอาชีพ ทั้งตลาดภายในชุมชน ร้านค้าในแหล่งท่องเที่ยว และร้านจำหน่ายสินค้า ซึ่งส่งผลต่อความสามารถในการสร้างมูลค่าเพิ่มของสินค้า อีกทั้งก่อให้เกิดรายได้ และเศรษฐกิจภายในชุมชน ชุมชนมีความเข้มแข็งและคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

ชุมชนกรุงชิงเป็นชุมชนหนึ่งที่มีการพัฒนากลุ่มอาชีพท้องถิ่น โดยให้คนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกลุ่มอาชีพท้องถิ่น พัฒนาขึ้นมาจนเป็นชุมชนท่องเที่ยวที่ตั้งอยู่ในอำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช ด้วยสภาพพื้นที่ที่มีภูเขาล้อมรอบจึงเรียกกันว่า “อ่าวกรุงชิง” ลักษณะโดยทั่วไปเป็นที่ราบสูง สลับกับภูเขาสูงในเขตอุทยานแห่งชาติเขาหลวง อุทยานแห่งชาติเขานัน ซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ ป่าไม้ น้ำตก ถ้ำ ลำคลอง และแก่ง นอกจากนี้ยังเป็นพื้นที่ที่มีประวัติศาสตร์แห่งการต่อสู้ด้านความคิดการปกครอง และถูกปกครองโดยพรรคคอมมิวนิสต์แห่ง

ประเทศไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517 และในปี 2524 ฝ่ายรัฐบาลสามารถยึดพื้นที่ได้ป่ากรุงชิงคืนได้ แต่ก็ยังมีร่องรอยแห่งประวัติศาสตร์การต่อสู้ไว้ให้นักท่องเที่ยวได้ไปศึกษาหาความรู้ เช่น ถ้ำหลบภัย หลุมขวาก ฯลฯ วิถีชีวิตของคนในชุมชนตำบลกรุงชิงส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม คือ ทำสวนยางพารา ปลูกผลไม้ นอกจากนี้ชาวบ้านยังได้รวมกลุ่มกันจัดตั้งกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ขึ้นมา เช่น กลุ่มเกษตรกรชาวสวนผลไม้ กลุ่มกล้วยกรุงชิง กลุ่มเลี้ยงผึ้งโพรง กลุ่มสตรี กลุ่มปุ๋ยหมัก เลี้ยงหมูพื้นเมือง กลุ่มกองทุนข้าวสาร เป็นต้น ปัจจุบันชุมชนกรุงชิงยังคงรักษาความหลากหลายของธรรมชาติไว้ได้ จึงปรากฏเห็นวิถีชีวิตของผู้คนที่อาศัยอยู่ท่ามกลางความหลากหลายแห่งธรรมชาติ ภูมิปัญญา และทุน (องค์การบริหารส่วนตำบลกรุงชิง, 2560)

จากปรากฏการณ์ดังกล่าวผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษาด้านความสัมพันธ์ทางสังคมในลักษณะของ“เครือข่ายขอแรง”ในการพัฒนาขีดความสามารถด้านการจัดการกลุ่มอาชีพ กรณีศึกษา วิสาหกิจกลุ่มกล้วยกรุงชิง ตำบลกรุงชิง อำเภอหนองพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช เนื่องจากการพัฒนาอาชีพเปรียบเสมือนแผนชีวิตที่นำผลจากการการเรียนรู้สู่การจัดการความรู้ของชุมชนนั่นเอง การเรียนรู้ของชุมชนที่เป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนากระบวนการแผนแม่บทชุมชนจึงเป็นเครื่องมือหนึ่งที่จะทำให้คนในชุมชนได้มาเรียนรู้ร่วมกัน แต่การเรียนรู้จากกระบวนการนี้เพียงทำได้แนวคิด ได้ทิศทางที่ถูกต้อง ได้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความเป็นจริงมากที่สุดเท่านั้น แต่การที่จะทำให้เกิดผล เกิดการเปลี่ยนแปลงจะต้องนำไปสู่การปฏิบัติ ถ้าได้มาซึ่งแผนแม่บทชุมชนที่ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ก็จะเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน เกิดความเข้าใจร่วมกัน การนำแผนลงสู่การปฏิบัติก็จะได้รับความร่วมมือ ร่วมคิดร่วมทำ ประสิทธิภาพในการพัฒนาแก้ไขปัญหา และป้องกันปัญหาที่จะเกิดได้ตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ในด้านการจัดการระบบเศรษฐกิจท้องถิ่นของตนเอง ทำให้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเกิดขึ้นจริง มีรูปธรรมที่จับต้องได้ มีพื้นฐานมั่นคงและพัฒนาทั้ง 3 ระดับ คือ พึ่งตนเองระดับครอบครัว พึ่งพาอาศัยกันระดับชุมชนและเครือข่าย และนำผลผลิตบางตัวออกไปสู่ตลาดภายนอก เป็นต้นแบบของวิสาหกิจชุมชนในการจัดการทุนของเอกชน เพื่อพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน ทุนในที่นี้ไม่ได้หมายถึง เงิน แต่หมายรวมถึง ทรัพยากร ผลผลิตความรู้ภูมิปัญญา และทุนทางสังคม หมู่บ้านที่ชาวบ้านได้ร่วมกันกำหนดว่าชีวิตในวันนี้ และวันข้างหน้าของพวกเขา และของลูกหลานจะเดินไปอย่างไร รวมถึงการแก้ปัญหาที่เผชิญอยู่ในปัจจุบันด้วย โดยการกำหนดร่วมกันออกมาเป็นแผนงานที่สามารถปฏิบัติได้ด้วยตัวของชาวบ้านเอง

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ทางสังคมในลักษณะของ“เครือข่ายขอแรง”ในการพัฒนาขีดความสามารถด้านการจัดการกลุ่มอาชีพ กรณีศึกษา วิสาหกิจกลุ่มกล้วยกรุงชิง ตำบลกรุงชิง อำเภอหนองพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาครั้งนี้ได้ทำความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องไปใช้ประโยชน์สู่การค้นคว้าเพื่อหาคำตอบใหม่ ๆ และมีวัตถุประสงค์เพื่อนำไปใช้ประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่งหรือเป็นการนำเอาความรู้และวิธีการต่าง ๆ ที่ได้จากการวิจัยขั้นพื้นฐานมาประยุกต์ใช้อัตโนมัติ หรือหาวิธีใหม่ ๆ เพื่อบรรลุเป้าหมายที่ได้ระบุไว้จากการทบทวนแนวคิด และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ไว้ดังนี้

1. แนวคิดการวางแผนพัฒนาอาชีพท้องถิ่น หลักสำคัญของการวางแผนพัฒนาอาชีพท้องถิ่นเป็นกระบวนการคิดวางแผนนี้มีข้อจำกัดอย่างหนึ่ง คือ เวลาที่มีอยู่สำหรับการคิด ผู้บริหารจึงต้องสามารถและกล้าตัดสินใจในเวลาอันสมควรด้วย แต่การมีข้อจำกัดด้วยเวลาเช่นนี้ก็ไม่ควรที่จะทำให้ผู้บริหารกลัวเวลาจะหมดไป จนกระทั่งตัดสินใจไปโดยที่มิได้มีการคิดที่รอบคอบต่อกระบวนการตัดสินใจ (decision making process) จะต้องกระทำไปอย่างถูกต้องเท่านั้น จึงจะทำให้ได้แผนงานที่ดีที่สุดได้ สำหรับหน้าที่การวางแผนนี้นับเป็นหน้าที่งานประการแรกที่สำคัญยิ่งสำหรับบริหารงานต่าง ๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการต้องจัดทำ วัตถุประสงค์ นโยบาย และกลยุทธ์ ตลอดจนแผนงานย่อยต่าง ๆ ที่เกี่ยวเนื่อง ที่จะให้ได้แผนงานที่ดีที่สุดและเข้ากันได้มากที่สุด การวางแผนส่วนใหญ่มักจะอยู่กับการพยายามตอบคำถาม 3 ประการ คือ ฐานะที่ตั้งปัจจุบันของเราอยู่ที่ไหน จากนั้นต่อไปในอนาคต เราต้องการจะเป็นอะไร อย่างไร จะต้องทำอย่างไร อะไรบ้าง จึงจะสามารถนำเราไปสู่จุดหมายดังกล่าวได้

2. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม (วัฒนธรรมการขอแรง) จากการพยายามในการจัดการความรู้แบบมีส่วนร่วมด้านศักยภาพผู้นำชุมชน ซึ่งในขณะเดียวกัน ชุมชนก็จะได้รับประโยชน์ในทุกด้านร่วมไปด้วย การมีส่วนร่วมจึงมีความสำคัญต่อการพัฒนา โดยความสำคัญของการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในพัฒนา

3. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความรู้ การจัดการความรู้ที่ประสบผลสำเร็จจำเป็นต้องมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานจริง ซึ่งผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายโดยเฉพาะกลุ่มเป้าหมายมีการเรียนรู้ร่วมกัน ไม่แยกการเรียนรู้ออกจากชีวิตจริง มีการพยายามในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตจริง หรือเกี่ยวข้องกับการทำมาหากิน หรือสภาพความเป็นอยู่ กิจกรรมที่ดำเนินอยู่นี้ต้องเป็นไปเพื่อสนองต่อการแก้ปัญหาและสอดคล้องกับแบบแผนการผลิตของชุมชน จึงเป็นพลังขับเคลื่อนที่จะทำให้เกิดพลวัตของการเรียนรู้ เมื่อได้มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น วิเคราะห์หาแนวทางแก้ไขแล้วสมาชิกต้องนำกลับไปลงมือปฏิบัติแล้วกลับมา ทบทวนวิเคราะห์ร่วมกันเพื่อสรุปบทเรียน

4. แนวคิดเกี่ยวกับประชาสังคม (Civil Society) เกิดขึ้นจากการวิพากษ์ระบบของ “ ภาครัฐ ” และ “ ภาคธุรกิจเอกชน ” ที่มีบทบาทชี้นำหรือครอบงำความคิดทิศทางของการพัฒนาสังคม โดยที่ผู้คนส่วนใหญ่ในสังคมมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับนโยบาย ทิศทางการพัฒนาและกิจกรรมสาธารณะค่อนข้างน้อย รวมทั้งการมองเห็นข้ออ่อนของประชาธิปไตยแบบตัวแทน หรือพรรค

พวกและกลุ่มผลประโยชน์ โดยมีการเรียกร้องและหรือต้องการอุดหนุน ด้วยการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจในนโยบาย ทิศทางการพัฒนา

5. ความสนใจในเรื่องสาธารณะ (public Interest) เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วม ซึ่งสอดคล้องกับสากล สถิติวิทยานันท์ (อ้างถึงใน ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ, 2543 : 155) กล่าวว่าความร่วมมือเกิดจาก ความสนใจ และความห่วงกังวลร่วมกัน ความเดือดร้อน และความไม่พึงพอใจร่วมกัน การตกลงใจร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงกลุ่ม หรือชุมชนไปในทิศทางที่พึงปรารถนา

6. กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยเลือกใช้ระเบียบวิธีการการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมตามกระบวนการ 5 ขั้นตอน ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ผสมผสานแนวคิดของหารจัดการจัดการชุมชน และการเรียนรู้ปัญหาของชุมชนด้วยกัน(Communication VS. Problem based learning) คือ (1) ระยะเวลาก่อนทำการวิจัย มีขั้นตอน ได้แก่ การคัดเลือกชุมชนและการเข้าถึงชุมชนการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นของชุมชน (2) ระยะเวลาของการทำวิจัย มีขั้นตอน ได้แก่ การวิเคราะห์ปัญหาร่วมกับชุมชน เป็นการวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นในกระบวนการพร้อมกับกำหนดแนวทางแก้ไข (3) ระยะเวลาจัดทำแผน มีขั้นตอน ได้แก่ การศึกษาความเป็นไปได้ของแผนงานการวางแผนเพื่อติดตามและประเมินผล (4) ระยะเวลาการนำแผนไปปฏิบัติมีขั้นตอน ได้แก่ การกำหนดการปฏิบัติงาน ติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงาน (5) ระยะเวลาติดตามและประเมินผลโครงการเป็นขั้นตอนที่สำคัญในกระบวนการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการเข้าศึกษาหาสาเหตุปัญหาของชุมชน เพื่อร่วมกันวิเคราะห์

วางแผน ดำเนินการแก้ไขปัญหาของชุมชนให้เบาบางลง ซึ่งมีวิธีการและขั้นตอนที่เป็นประโยชน์ต่อการทำงานร่วมกันระหว่างนักวิจัย และคนในพื้นที่ชุมชนที่เลือกศึกษา

ในการวิเคราะห์ผลการศึกษาลงมือปฏิบัติ (After Action Review : AAR) ผู้วิจัยเลือกใช้เทคนิคการประชุมโดยใช้การเล่าเรื่อง (story telling) โดยมีเป้าหมายสำคัญที่สุดของการเล่าเรื่อง คือให้ผู้มีความรู้จากการปฏิบัติ ปลดปล่อยความรู้ที่ซ่อนอยู่ในส่วนลึกของหัวใจ (ความเชื่อ) ในส่วนลึกของสมอง (ความคิด) และในส่วนลึกของร่างกาย (การปฏิบัติ) ออกมาเป็นคำพูด และหน้าตาท่าทาง (non-verbal communication) การปล่อยความรู้จากการปฏิบัตินี้ ผู้ปล่อยจะอยู่ในสภาพที่มีทั้งจิตใต้สำนึกและจิตสำนึก (subconscious & conscious) ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อให้เกิดการสื่อสารทั้งโดยใช้จิตสำนึกและจิตใต้สำนึก

ผลการศึกษา

จากการศึกษาด้านความสัมพันธ์ทางสังคมในลักษณะของ“เครือข่ายขอแรง”ในการพัฒนาขีดความสามารถด้านการจัดการกลุ่มอาชีพ กรณีศึกษา วิสาหกิจกลุ่มกล้วยกรุงชิง ตำบลกรุงชิง อำเภอทับปุด จังหวัดนครศรีธรรมราช ในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ค้นพบลักษณะของกระบวนการมีส่วนร่วมในพื้นที่ชุมชนซึ่งยังคงดำรงอยู่ตามแบบแผนวัฒนธรรมแบบดั้งเดิม ซึ่งเรียกว่า “การขอแรง” โดยมีนัยยะระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการตนเองของชุมชนในแบบแผนการผลิตของชาวบ้านในพื้นที่ตำบลกรุงชิงใช้คำว่า “ขอ” หรือเรียกอีกอย่างว่าการลงแรง ส่วนคำว่า “แรง” นั้นคือพลังแห่งความเสียสละเสียสละ ทั้งทางด้านพลังกาย และพลังใจ ในการมีจิตสาธารณะในการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนในระดับการขอแรง กำลังกาย การขอแรงกำลังใจ และการขอแรงกำลังความคิด โดยการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาเลือกใช้กรอบรูปแบบ JITTIMA MODEL (J: Joining; I: Intelligence T: Triangular T: Transcendent I: Innovation M: Meaningful A: Awareness) เป็นเกณฑ์วิเคราะห์ผลตามปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชนกรุงชิง พบว่า

ด้านการเชื่อมต่อภายในกลุ่ม (J: Joining) การเคลื่อนไหวของกระบวนการกลุ่มวิสาหกิจกลุ่มกล้วยกรุงชิง จาก “ระบบเครือญาติ และเพื่อนบ้าน” นำสู่การขยายกลุ่ม กล่าวคือ การเจริญเติบโตของกลุ่มจะเกิดขึ้นได้นั้นมีจุดเริ่มต้นมาจากการเรียนรู้เพื่อหาทางออกวิกฤติการณ์ที่เกิดขึ้นภายในชุมชน ดังนั้นเกษตรกรที่เข้ามาาร่วมกลุ่มนั้นจึงมาจากปัญหาในเรื่องเดียวกัน จึงทำให้โครงสร้างของกลุ่มมีความเหนียวแน่นมีความเป็นกลุ่มก้อนผูกพันกันด้วยความรักความเข้าใจในปัญหาอย่างเดียวกัน และการมีจิตสำนึกร่วมกัน ภายในกลุ่มมีจุดประสงค์อย่างเดียวกัน คือ การหาทางออกจากปัญหาที่เกิดขึ้น สร้างกฎกติการ่วมกันโดยที่กฎกติกาทุกอย่างจะต้องมาจากความคิดเห็นของสมาชิกทุกคนร่วมกัน

ด้านการเลือกใช้ความรู้สติปัญญาภายในกลุ่ม (I: Intelligence) มีการเตรียมก่อนจัดการเรียนรู้เพื่อให้เกิดการเลือกใช้ความรู้สติปัญญาภายในกลุ่ม เป็นการเตรียมการของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ คือผู้จัดการเรียนรู้ วิทยากรกระบวนการและผู้เรียน เพื่อให้กระบวนการเรียนรู้มีประสิทธิภาพและ

ประสิทธิผลสูงสุด เข้าใจในชุมชน ปัญหาที่แท้จริงของชุมชน และนำผลการวิเคราะห์มากำหนดกรอบหรือแนวทางในการจัดการเรียนรู้ที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาดังกล่าว ซึ่งควรดำเนินการโดยการกำหนดวัตถุประสงค์ของการวิเคราะห์ให้ชัดเจน ศึกษารวบรวมข้อมูลชุมชน ปัญหาความต้องการของชุมชนและผู้เรียน ประมวลข้อมูลอย่างเป็นระบบ และวิเคราะห์ประเมินข้อมูลปัญหาและความต้องการของชุมชน

ด้านการตรวจสอบข้อมูลวิธีเหตุผลสามเส้าภายในกลุ่ม (T: Triangular) กระบวนการดำเนินกิจกรรมภายในกลุ่ม เมื่อเกิดปัญหาตรวจสอบแหล่งที่มา 3 แหล่ง ได้แก่ เวลา สถานที่ และบุคคล โดยเน้นการมีส่วนร่วมในกระบวนการตรวจสอบข้อมูล เช่น มีคณะกรรมการภายในกลุ่ม 1 ท่าน ตัวแทนจากประชาชนชาวบ้านในพื้นที่ 1 ท่าน และตัวแทนจากผู้นำในชุมชน 1 ท่าน เพื่อมาพิจารณาประเด็นปัญหาร่วมกันตามหลักการตรวจสอบข้อมูลด้วยวิธีเหตุผลสามเส้า กอปรด้วยการนำหลักคิดแบบวิถีคิดยึดหลักธรรม คือ สมานิ ปัญญา มาใช้พิจารณาแก้ไขปัญหาอย่างไร้ครวญ

ด้านการสร้างแรงบันดาลใจภายในกลุ่ม (T: Transcendent) เริ่มก่อตัวมาจากความเชื่อและความศรัทธาของผู้นำคือผู้ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่นำไปสู่ “ผลสำเร็จที่ดี” ผู้นำมีกัลยาณมิตรและมีอริยาศย์ไม่ตรีจิตที่ดีต่อเพื่อนบ้านทุกคน และนำหลักคำสอนของพระพุทธศาสนามาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตและการทำงาน โดยเฉพาะหลักพรหมวิหาร 4 คือ (1) ความเมตตาปรารถนาดีต่อผู้อื่นที่จะให้พบทางออกจากปัญหา (2) ความกรุณา สามารถเสียสละเวลาส่วนตัวเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นได้ตลอด (3) ความมุกุตา แสดงความยินดีเมื่อเพื่อนบ้านสามารถพึ่งตนเองได้ และ (4) ความอุเบกขา ไม่ซ้ำเติมผู้ที่ก่อให้เกิดปัญหาขึ้นในเวทีการเรียนรู้ภายในชุมชน แต่จะใช้วิธีการประนีประนอมข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้น ด้วยสันติวิธีและยึดหลักประชาธิปไตยยอมรับความคิดเห็นผู้อื่นด้วยการเสริมพลังขึ้นภายในกลุ่ม

ด้านการใช้นวัตกรรมภายในกลุ่ม (I : Innovation) มีการใช้นวัตกรรมภายในกลุ่มต่อการทำงานที่ว่า “ปรับเปลี่ยนวิธีคิดก่อนลงมือทำ” ผสมผสานความรู้ จากประสบการณ์ลองผิดลองถูก หมั่นเพียรในการศึกษาหาความรู้ใหม่ๆ อย่างสม่ำเสมอ ด้วยวิธีการจัดการศึกษา 2 รูปแบบ คือ นอกระบบและตามอริยาศย์ มีการจัดสวัสดิการด้านการศึกษา ที่มีการส่งเสริม และบริการองค์ความรู้แก่สมาชิกกลุ่มอาชีพต่างๆ มารวมตัวกันเพื่อจัดการผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพ และมีวิธีการจัดการเรียนรู้แบบ “การใช้ปัญหาเป็นฐานสร้างองค์ความรู้” จากกระบวนการสาธิตทดลอง และปฏิบัติซ้ำ แล้วนำองค์ความรู้ไปบริการแก่ชุมชนภายใต้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ด้านการให้ความหมายสิ่งสำคัญภายในกลุ่ม (M: Meaningful) มีความเพียรพยายามในการทำงานโดยนำหลักการให้ความหมายสิ่งสำคัญภายในกลุ่ม ตามหลัก อิทธิบาท 4 มาเป็นคู่มือในการทำงาน คือ 1) ฉันทะ พอใจและรักในการทำเกษตรกรรมซึ่งเป็นอาชีพที่ทำสืบต่อกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ 2) วิริยะ เพียรขยันทำงานด้วยความตั้งมั่น 3) จิตตะ สนใจฝึกฝนหาความรู้อยู่เสมอเมื่อมีโอกาสจะแลกเปลี่ยนประสบการณ์ศึกษาดูงานในสถาบันต่างๆ และ 4) วิมังสา มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลพิจารณาและไตร่ตรองในข่าวสารและเปิดรับนวัตกรรมต่างๆ ที่เข้ามาอยู่ตลอดเวลา คุณสมบัติของผู้นำภายในกลุ่มวนเกษตรสอดคล้องกับหลักสัปปุริสธรรม 7 ซึ่งอธิบายไว้ว่า “ผู้นำที่ดีต้องเป็นผู้ที่มี ศีล สมานิ และ

ปัญญา และมีคุณสมบัติที่ 7 อย่างคือ รู้หลักการ รู้จุดหมาย รู้ตน รู้ประมาณ รู้กาล รู้ชุมชน และรู้บุคคล”

ด้านการสร้างจิตสำนึกภายในกลุ่มวิสาหกิจกลุ่ม (A: Awareness) มีกระบวนการวางแผนชีวิตควบคู่กับการวางแผนอาชีพ และการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาที่มีรูปแบบการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย ที่มีการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในเรื่องของทุนทรัพยากรชุมชน มีวิธีการจัดการเรียนรู้แบบ “การใช้เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน” ในการประชุมของสภาผู้นำชุมชนจนกระทั่งเกิดเครือข่ายการเรียนรู้ ที่ให้บริการความรู้สู่พี่น้องตนเองของสมาชิกในชุมชน ด้วยการสร้างจิตสำนึกขับเคลื่อนเครือข่ายอาชีพเน้นการพึ่งพิงพึ่งพา แลกเปลี่ยนผลผลิตทางการเกษตรจากกลุ่มวิสาหกิจกลุ่มกล้วยกรุงชิง ตำบลกรุงชิง อำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช

สรุปผลการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้ศึกษาเน้นการศึกษาปฏิบัติการวิจัยอย่างมีส่วนร่วม โดยผ่านระบบการจัดการความรู้ของการรวมกลุ่มอาชีพ ที่เน้นการมีส่วนร่วมในการจัดการกิจกรรมอาชีพ เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จต่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ เป็นการจัดเวทีการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน ในการปฏิบัติงานจริง รวมกำลังจากคณะกรรมการ กลุ่มทางสังคม และองค์กรชุมชนทุกฝ่ายมาเข้าร่วมในทุกระดับ โดยเฉพาะกลุ่มเป้าหมายมีการเรียนรู้ร่วมกัน ไม่แยกการเรียนรู้ออกจากชีวิตจริง มีการพยายามในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตจริง หรือเกี่ยวข้องกับการทำมาหากิน หรือสภาพความเป็นอยู่ กิจกรรมที่ดำเนินอยู่นี้เป็นไปเพื่อสนองต่อการแก้ปัญหาและสอดคล้องกับแบบแผนการผลิตของชุมชน จึงเป็นพลังขับเคลื่อนให้เกิดพลวัตของการเรียนรู้ ผ่านการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น วิเคราะห์ หาแนวทางแก้ไข เมื่อได้แนวทางแล้วสมาชิกนำกลับไปลงมือปฏิบัติแล้วกลับมาทบทวนวิเคราะห์ร่วมกันเพื่อสรุปบทเรียน เพื่อหาหนทางต่อไป นอกจากนี้กระบวนการที่เกิดขึ้นซ้ำ ๆ นี้เท่ากับการยกระดับสติปัญญาของสมาชิกในกลุ่ม และผลพวงจากการเรียนรู้จากปัญหาที่เกิดขึ้นจริงดังกล่าว ยังช่วยแก้ไขและพัฒนาคุณภาพชีวิตเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น อันเป็นผลที่คนในชุมชนสามารถเห็นเป็นรูปธรรม

อภิปรายและสรุปผล

จากการศึกษาการพัฒนาขีดความสามารถด้านการจัดการกลุ่มอาชีพ กรณีศึกษา วิสาหกิจกลุ่มกล้วยกรุงชิง ตำบลกรุงชิง อำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า กลุ่มอาชีพมีลักษณะการดำเนินกิจกรรมแบบเครือข่ายที่มีโครงสร้างเป็นศูนย์กลางการทำงานที่เกี่ยวข้องเป็นแม่ข่ายให้สำหรับกลุ่ม องค์กรต่างๆในพื้นที่นั้นคือ “กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกล้วยกรุงชิง” ซึ่งเป็นกลุ่มอาชีพที่ได้ถ่ายทอดจิตสำนึกให้ปลูกกล้วยอย่างหลากหลาย เพราะเป็นพืชดั้งเดิมตามลักษณะภูมิประเทศที่เป็นต้นทุนในพืชที่ และต้นกล้วยนับได้ว่าเป็นตัวชี้วัดของระดับความสมบูรณ์ในระบบนิเวศเพราะกล้วยเป็นพืชที่รักษาความชุ่มชื้นของแหล่งน้ำหรือเรียกตามภาษาถิ่นว่า “น้ำพึ่งกล้วย” กล่าวได้ว่ากล้วยพึ่งพาอาศัยน้ำและเช่นกันน้ำก็พึ่งพาอาศัยกล้วยเป็นแหล่งเก็บกักน้ำตามวิถีธรรมชาตินั่นเอง จากการดำเนินการกิจกรรม

เวทีชุมชนเพื่อวิเคราะห์ขีดความสามารถด้านการจัดการกลุ่มอาชีพกล้วยครบวงจร พบว่า โครงสร้างของคณะกรรมการและสมาชิกเป็นตัวแทนมาจากกลุ่มองค์กรอื่น ดังนี้ กลุ่มธนาคารต้นไม้ กลุ่มเกษตรต้นแบบสวนสมรม ศูนย์ปราบศัตรูพืชตำบลลุงซิง กลุ่มท่องเที่ยวเกษตรธรรมชาติ วิชาหกิจชุมชนเพื่อสุขภาพ และศูนย์การเรียนรู้คุ่มตาหนุ่ย เป็นต้น เข้ามาร่วมมือกันทำงานบริหารจัดการกลุ่มโดยการมีลักษณะการทำงานแบบอย่างคณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) เป็นเครือข่ายคณะกรรมการทำงานแบบมีส่วนร่วมอย่างไม่มีขอบเขตจำกัด มีศูนย์กลางเป็นผู้ประสานงาน มีกฎกติกาในการดำเนินงานตามแผนและกิจกรรม กอปรด้วยมีการเป้าหมายตัวชี้วัดในทุกระดับการทำงานอย่างชัดเจน ซึ่งมีผลสรุปจากเวทีชุมชน พบว่า

“ ... จุดเริ่มต้นในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกล้วยกรุในช่วงแรกๆนั้นอาจถูกบ้างผิดบ้างก็ทำการรวบรวมปรับปรุงแก้ไขตลอด เรื่องเดียวกันที่เคยทำไม่สำเร็จมาวิเคราะห์หาสาเหตุวิธีแก้ไขใหม่ก็สามารถแก้ปัญหาได้ ทำให้ได้รับความรู้ ป้องกันปัญหาในอนาคตได้ด้วย ในระยะหลังมีข้อมูลเพียงพอว่าจะใช้กิจกรรมอะไรแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ถูกทบทวนหลายชั้น หลายครั้งให้สอดคล้องกลายเป็น “แผนอาชีพกลุ่มกล้วย” (เป็นชื่อที่เรียกกันใหม่) ซึ่ง เป็นการวางแผนอย่างง่ายเป็นเครื่องมือทำให้คนเรียนรู้ ทำให้เกิด การเรียนรู้ในวิถีชีวิตของคนให้ได้รับพื้นที่ส่งเสริม และพัฒนาภาคการเกษตรของชาวบ้าน ขึ้นเป็นแผนชีวิตเป็นแนวทางร่วมกันลงสู่การปฏิบัติในครอบครัว และชุมชนของเราเอง...”(ระพีพันธ์ หนูทอง ,จรัสศรี เพ็ชรประสิทธิ์ และรุ่งไพริน รอดบุญ, เวทีชุมชน 19 มีนาคม 2562)

ผลสรุปจากการทำเวทีชุมชนด้านการวิเคราะห์ขีดความสามารถด้านการจัดการกลุ่มอาชีพ พบว่ามีความสอดคล้องกับการศึกษาของจุฑาทิพย์ ภักธราวาท (2549) ได้ศึกษาเรื่อง แนวทางพัฒนาเครือข่ายกลุ่ม องค์กรประชาชนในพื้นที่จังหวัด พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการความสำเร็จในการเชื่อมโยงเครือข่ายพันธมิตร คือ ข้อตกลงที่ผ่านกระบวนการดำเนินการของเครือข่ายเพื่อให้เกิดผลประโยชน์แก่สมาชิก โดยผ่านการเห็นชอบประชามติในที่ประชุม มีการบริหารจัดการรองรับ มีแผนการดำเนินการ และได้ปฏิบัติงานในส่วนที่กำหนดวางไว้เพื่อให้การบริการแก่สมาชิกจนเกิดผลที่สามารถประเมินอาจเป็นลักษณะของผลประโยชน์ที่เป็นตัวเงินหรือไม่เป็นตัวเงิน เป็นต้น

การศึกษาค้นคว้านี้ผู้เขียนได้ค้นพบแบบแผนการมีส่วนร่วมของชุมชนทั้งกระบวนการ หรือขั้นตอนการมีส่วนร่วม ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการศึกษาปัญหาตามต้องการของชุมชน การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเลือกแนวทาง การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานการมีส่วนร่วมของชุมชนในการรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของนิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2550) ได้ศึกษาเรื่อง แนวคิด แนวทางการพัฒนาชุมชน พบว่า กระบวนการมีส่วนร่วมการมีลักษณะ ดังนี้ (1) การมีส่วนร่วมในการศึกษาปัญหา และต้องการของชุมชน กำหนดความต้องการของชุมชน จัดลำดับความสำคัญของความต้องการ (2)การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเลือกแนวทาง และวางแผนพัฒนา ร่วมวางแผนนโยบายแผนงาน โครงการ หรือกิจกรรม เพื่อขจัดปัญหา และแก้ไขปัญหา และสนองความต้องการของชุมชน (3) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน การดำเนินการตามแผนงานโครงการ เป็นส่วนที่

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในนำผลการศึกษาการประยุกต์ใช้ในตำบลกรุงชิง ควรมีการจัดเก็บองค์ความรู้ และถ่ายทอดความรู้ ด้านการมีแบบแผนวัฒนธรรมการมีส่วนร่วมแบบขอแรงให้คงอยู่ในพื้นที่สังคมเกษตรกรรมเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัยในครั้งต่อไป ควรมีการศึกษารูปแบบ หรือแนวทางการสร้างศักยภาพการจัดการตนเองของชุมชนด้านการจัดการกลุ่มอาชีพท้องถิ่นให้สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายสาธารณะ เพื่อส่งเสริมให้เกิดการกระจายรายได้พัฒนากลุ่มอาชีพ สู้พัฒนา กิจกรรมเศรษฐกิจชุมชนที่สามารถนำไปประชาสัมพันธ์เพื่อส่งเสริมเพิ่มผลิตภัณฑ์สินค้าชุมชนในแต่ละท้องถิ่นให้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และกระจายไปยังพื้นที่ต่าง ๆ

เอกสารอ้างอิง

- กรมการพัฒนาชุมชน.(2547).คู่มือนักพัฒนาเรื่องการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม:วิทยาการกระบวนการ.กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดบางกอกปลื้ม.
- โกวิทย์ พวงงาม.(2553).ชุมชนเข้มแข็งในมิติการพัฒนาชุมชน.รายงานสถานการณ์ความเป็นอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทยระดับเมืองและชนบท. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- จิตติมา ดำรงวัฒนะ. (2554). รายงานการวิจัยเรื่องการศึกษาเพื่อพัฒนาต้นแบบการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดทำแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเองของเครือข่ายแผนแม่บทชุมชนจังหวัดนครศรีธรรมราช: ทุนสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา _____ . (2555).รายงานการวิจัยเรื่องการศึกษาเพื่อพัฒนารูปแบบการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดการระบบการผลิตสินค้าข้าวภายใต้ฐานภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของเครือข่ายมมณา จังหวัดนครศรีธรรมราช: ทุนสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงานบริหารโครงการวิจัยในอุดมศึกษาและพัฒนามหาวิทยาลัยวิจัยแห่งชาติ
- จุฑาทิพย์ ภัทราวาท และคณะ. (2549). รายงานการวิจัยเรื่องแนวทางพัฒนาเครือข่ายกลุ่ม องค์กรประชาชนในพื้นที่จังหวัด : ทุนสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2549) .อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกลักษณะและความเป็นอื่น. กรุงเทพมหานคร: บริษัทเคล็ดไทย จำกัด.
- นรินทร์ จงวุฒิเวศย์. (2550). แนวคิดแนวทางการพัฒนาชุมชน.กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย กรุงเทพมหานคร